

شماره گزارش: ۴۷

ردیف: ۱۵

جمهوری اسلامی ایران
مجلس شورای اسلامی

دوره دوازدهم - سال دوم

تاریخ چاپ ۱۴۰۴/۰۸/۰۵

گزارش کمیسیون اجتماعی

در خصوص "بررسی عملکرد دستگاه های متولی در اجرای طرح کالابریگ
الکترونیکی"

تبصره ۱ ماده (۱۰۷) آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی

معاونت نظارت

اداره کل کارشناسی نظارت

بسمه تعالی

شماره:

تاریخ: ۱۴۰۴/۰۸/۰۵

هیأت رئیسه محترم مجلس شورای اسلامی

با سلام و تحیت

با احترام ، مستند به تبصره (۱) ماده (۱۰۷) قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی به پیوست گزارش کمیسیون اجتماعی با عنوان **بررسی عملکرد دستگاه متولی در اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی جهت** قرائت در صحن علنی مجلس شورای اسلامی ارائه می شود.

علی بابایی کارنامی

رئیس کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی

مقدمه:

میانگین مصرف کالری در دهه‌های اخیر، به‌ویژه از دهه ۹۰ کاهش قابل‌توجهی داشته و تحت فشار هزینه‌های زندگی، خانوارها مصرف کالاهای خوراکی و آشامیدنی را کاهش داده‌اند. این امر اثرات منفی بر سلامت عمومی و حتی آموزش کودکان گذاشته و تهدیدی برای امنیت غذایی کشور محسوب می‌شود. حذف ارز ترجیحی از کالاهای اساسی در سال ۱۴۰۱، که می‌توانست بر مصرف غذا و میزان کالری دریافتی (۲۳۵۰ کیلوکالری در روز) تأثیر بگذارد، منجر به اجرای طرح کالابرگ الکترونیکی از اواخر همان سال شد. این طرح پس از تصویب در هیئت وزیران ادامه یافته است. کمیسیون اجتماعی نیز با بررسی مبانی قانونی، عملکرد دستگاه‌ها و چالش‌های اجرایی و پیشنهادات اصلاحی، گزارش اجرای این طرح را به شرح ذیل به استحضار مردم شریف ایران و نمایندگان محترم مجلس اسلامی می‌رساند

مبانی قانونی:

طرح کالابرگ الکترونیکی بر پایه چندین مبنای قانونی استوار

است:

- بند ۶ سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی: این بند بر بسط عدالت اجتماعی، کاهش فاصله طبقاتی با هدفمندسازی یارانه‌ها و رفع تبعیض‌های ناروا در بهره‌مندی از منابع عمومی تأکید دارد.
- ماده ۳۱ برنامه هفتم پیشرفت: دولت مجاز شده با طراحی نظام تأمین اجتماعی چندلایه مبتنی بر آزمون وسع، فقر مطلق را کاهش داده و با شناسایی دهک‌های کم‌درآمد (تا دهک هفتم)، بسته‌های معیشتی شامل کالابرگ الکترونیکی را به خانوارها ارائه کند.
- در بودجه سال ۱۴۰۱ به دولت اجازه داده شد تا از طریق کالابرگ الکترونیکی به نحوی اقدام کند که افراد بتوانند کالاهای اساسی را به نرخ پایان شهریور ۱۴۰۰ و در سقف سهمیه تعیین شده تهیه کنند. این موضوع در بودجه‌های سال‌های بعد به اشکال دیگری ادامه یافته است.
- مصوبه هیئت وزیران (مورخ ۱۴۰۳/۱۱/۲۱): برداشت یک میلیارد دلار از صندوق توسعه ملی با اجازه مقام معظم رهبری برای حمایت از معیشت خانوارها در چارچوب ماده ۳۱ برنامه هفتم را تأیید کرده است.

اهداف و رویکردها:

هدف اصلی طرح کالابریک الکترونیکی، حمایت از معیشت خانوارها و توزیع عادلانه منابع بر اساس دهک درآمدی و سطح نیازمندی است که به عنوان ابتکاری برای جبران کاهش رفاه ناشی از تغییرات یارانه‌ای و حمایت مستقیم خانوارها طراحی شده است. کالابریک الکترونیکی نوعی یارانه شبه‌نقدی است که جایگزین یارانه‌های غیرمستقیم شده و با افزایش دقت اصابت و کارایی یارانه‌ها، به بهبود تغذیه و مصرف کالری کمک می‌کند. این رویکرد نشان‌دهنده دغدغه سیاست‌گذاران برای ارتقای عدالت در توزیع یارانه‌ها و تأمین امنیت غذایی است. تجربه جهانی و مقایسه اجرای طرح‌های مشابه در کشورهای دیگر، از جمله برنامه کوپن غذایی (SNAP) در آمریکا، یارانه برنج در اندونزی، و حمایت نقدی مشروط در برزیل، کلمبیا و آفریقای جنوبی، نتایج مثبتی در کاهش فقر و بهبود امنیت غذایی به همراه داشته است. در ایران نیز، طرح کالابریک ابتدا شامل سه دهک اول درآمدی بود که به تدریج به پنج و سپس هفت دهک گسترش یافت. افزایش مشارکت سه دهک اول و بهبود نسبی مصرف کالری در سال ۱۴۰۲ نشان‌دهنده اصابت قابل قبول یارانه به گروه‌های کم‌درآمد است.

جزئیات اجرایی :

در اجرای طرح نسبت به تخصیص اعتبار به کد ملی سرپرست و خرید با هر یک از کارت‌های بانکی مربوط به سرپرست خانوار و حذف الزام آورده نقدی خانوار اقدام شده است و این اعتبار تخصیصی، بعد از پایان مرحله اول طرح قابلیت ذخیره یافت. اقلام یازده‌گانه طرح شامل گروه لبنیات (شیر، پنیر، ماست)، پروتئین (تخم‌مرغ، گوشت سفید (مرغ)، گوشت قرمز (منجمد گوساله))، خواربار (ماکارونی، برنج، قند و شکر، حبوبات، روغن مایع) است که از سوی انستیتو تغذیه ایران تعیین شده است. درحال حاضر تعداد فروشگاههای فعال (خرد و زنجیره‌ای) به تفکیک استان مجموعاً ۲۵۲،۱۰۰ فروشگاه است. مبلغ تخصیص یافته نیز برای سه دهک اول ۵۰۰ هزار تومان و برای چهار دهک دیگر ۳۵۰ هزار تومان به ازای هر نفر می باشد.

چالش‌ها:

بررسی‌ها نشان می‌دهد این طرح با دو دسته چالش تأمین مالی و چالش‌های اجرایی مواجه بوده است.

چالش‌های تأمین مالی:

اصلی‌ترین چالش طرح، ناپایداری منابع برای یارانه تشویقی است. منابع عموماً به موقع در اختیار شرکت متولی اجرا قرار نمی‌گیرد و این مسئله چالش‌هایی را متوجه سایر ذینفعان می‌کند. به عنوان مثال تأخیر در تأمین مالی، تسویه فروشگاه‌های مشارکت‌کننده در طرح را عقب می‌اندازد و فروشگاه‌ها در حساب خود نسبت به شرکت متولی بستانکار می‌شوند. در حالی که فروشگاه برای تأمین کالا برای فروش نیاز به سرمایه در گردش دارد. از آنجایی که طرح در طول دو سال گذشته به اجرا درآمده، حقی را برای گروه‌های هدف ایجاد کرده است، بنابراین استمرار آن نیازمند منابع پایدار مالی است زیرا اجرای هر مرحله طرح بالغ بر ۲۵ هزار میلیارد تومان اعتبار نیاز دارد.

کل اجرای طرح کالابرگ از انتهای سال ۱۴۰۱ تا پایان مرحله سوم در مرداد سال ۱۴۰۴، حدود ۱۱۷,۲ هزار میلیارد تومان هزینه داشته که از محل‌های گوناگون فراهم آمده است و منابع طرح عمدتاً از درآمدهای موقت مثل فروش گاز (۴۳,۳ هزار میلیارد) و برداشت از صندوق توسعه ملی (۷۳,۹ هزار میلیارد) تأمین شده‌اند. از آنجاییکه این منابع پایدار نیستند، ادامه طرح در آینده با ابهام روبه‌رو است و خطر کوچک شدن دامنه مشمولین آن وجود دارد. این در حالی است که حذف

یارانه سه دهک پردرآمد تنها بخشی از منابع لازم برای اجرای این طرح را می تواند به صورت ماهانه تامین کند.

چالش های اجرایی:

یکی از اصلی ترین چالش های اجرای طرح کالابریک الکترونیک، سیستم شناسایی مشمولان بر اساس دهک بندی خانوارها است؛ در کشور، دهک بندی به تنها ابزار سنجش نیازهای رفاهی تبدیل شده و همه اعتبارات حمایتی، از یارانه ها تا کمک های مستقیم، به داده های پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان گره خورده است. افزون بر این، خود داده های آزمون وسع، با نواقصی چون عدم ثبت اطلاعات مسکن یا نوسانات درآمدی نادیده گرفته شده است و نمی تواند مبنای جامعی برای شناسایی نیازمندان واقعی فراهم کند.

چالش مهم دیگر در اجرای طرح کالابریک، بروز تخلفات در فرآیند مصرف است. تخلفاتی مانند خرید خارج از سبد خوراکی تعیین شده، عملاً ماهیت و هدف اصلی طرح را زیر سؤال می برد. نتایج نظرسنجی نیز نشان می دهد که ۵۲ درصد از دریافت کنندگان کالابریک، اقدام به خرید خارج از سبد تعیین شده کرده اند، که این رقم انحرافی قابل توجه از اهداف اصلی طرح محسوب می شود.

همچنین می توان به دیگر چالش های مهم اجرایی دیگری مانند عدم واریز منابع تخصیصی از سوی سازمان برنامه و بودجه که موجب تأخیر در تسویه مطالبات فروشگاه ها را فراهم آورده ، کمبود برخی از اقلام کالاهای اساسی مشمول طرح در برخی از فروشگاه های طرف قرارداد، محدودیت های نظارتی و نظام مند در پذیرندگان فروشگاه های خرد، ناپایداری منابع مالی، تأخیر در تأمین مالی، تغییرات مکرر اجرا، ضعف اطلاع رسانی، تخلفات فروشگاه های و عدم زنجیره تأمین اشاره نمود.

پیشنهادهای:

از جمله پیشنهادات به منظور بهبود وضعیت اجرای این طرح می توان به:

-تأمین مالی پایدار : اتصال به درآمدهای ماده (۴۵) قانون مالیات بر ارزش

افزوده و تفکیک برنامه مرتبط با فقرای شدید از سایر گروه های هدف

-تعیین دقیق جامعه هدف: محدودسازی جامعه هدف به نیازمندان به

خصوص فقرای شدید، کودکان، زنان سرپرست خانوار و سالمندان نیازمند

و معلولین و بیماران خاص

-اصلاح شیوه شناسایی و دهک بندی و تکمیل اطلاعات و ترکیب پایگاه

داده اطلاعات رفاه ایرانیان با داده های میدانی و مردمی

-بهبود روش اجرا: از جمله اتصال زنجیره عرضه کالاهای اساسی از واردات مواد اولیه تا فروشنده‌های خرد به سازوکار اعتباری کالا برگ برای کاهش تخلفات و تنوع بخشی به سبد بر اساس منطقه جغرافیایی و الگوی مصرف مناطق اشاره نمود.

-تضمین سبد کالایی مبنا: این بدان معنی نیست که قیمت سبد کالایی مبنا ثابت بماند. در حقیقت دولت تا حدی از افزایش قیمت سبد را تضمین می‌کند و باقی سهم تورم بر دوش مصرف‌کننده خواهد بود.

با محاسبه ۲۵ همت اعتباری که برای اجرای هر مرحله طرح نیاز هست، در صورت اجرای طرح در طول یک سال و در دوازده نوبت، این رقم بالغ بر مبلغ ۳۰۰ همت خواهد شد که دولت می‌تواند با استفاده از ظرفیت بند (خ) تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۴۰۴ به راحتی اعتبار لازم برای اجرای این طرح در طول یکسال را تامین نماید.